

ténnyel az utolsó hét idegsorvasztó történetében új helyzet állott elő: a főváros és egyben az egész ország idegen katonai megszállás alá került." Itt tizenöt sornyi fehér folt éktelenkedik az újságban. Folytatás: „Most nincs helyén már a politikai harc, most valamennyien egyek vagyunk abban, hogy Budapestet megmentjük. Lehetetlen, hogy akadjon itt egészséges fejű ember akár munkászubonyban, akár vasalt nadrágos, aki ennek a városnak a békéjét megzavarná, aki civódást vagy zavart támasztana és a megszállók közbelépését provokálná.” Számtalan fehér folt „díszíti” az újságdoldalakat. Soha nem fogjuk megtudni, a megszállók, Mardurescu tábornok, az *erdélyi hadsereg* (!) parancsnoka és Panaitescu tábornok vezérkari főnök parancsára a cenzorok mit töröltek az eredeti szövegből.

Az ostoba elveik béklyózta elvtársak azonban még mindig nem térnek észhez. Fogalmazhatunk úgy: osztályharcos vakságukban az orruknál nem látnak messzebbre.

Népszava, 1919. augusztus 6. „Nincsen annak semmi akadálya, hogy az ország újjászervezési munkájában ismét a szociáldemokrácia, az osztályharc régi módszereinek útjára térjen vissza a magyar munkásság, amelyen ha nem is föltétlen uralommal, korlátlan hatalommal, sok forradalommal, de mindenestre kisebb áldozatokkal végzi az emberiség felszabadításának munkáját.”

És 1919. augusztus 6-án este nagyapám ugyanennek az újságnak ugyanezen az oldalán olvasta *A román fegyverszüneti feltételek* végeláthatatlan, rabszolgasorba alázó, országmegsemmisítő lajstromát.

„A legmagasabb román parancsnokság lemond arról, hogy megszállja egész Magyarorszá-

got, ha a legfőbb magyar parancsnokság kötelezi magát:

I. Átadni:

a./ az egész hadianyagot, és pedig minden ághoz tartozót, amely még a magyar állam és a magyar csapatok birtokában van.

b./ mindazon gyárat, amelyek Magyarországon fegyverzet és muníció gyártására szolgáltak. Ezeknek a leszerelése Románia javára effektuálva lesz román specialisták és magyar munkások által.

d./ ötven százalékát az egész vasúti mozgóanyagoknak, amely a leltárok szerint még a magyar állam tulajdonát képezi.

f./ mindazon szarvasmarhának és minden fajtájú állatnak 30 százalékát, amely leltárok szerint még Magyarországon létezik.

h./ 20 000 vagon gabonát, 10 000 vagon tengetrit és 5000 vagon árpát és zabot.

j./ 50 százalékát mindennemű vízi járműveknek, amelyek a magyar állam tulajdonát képezik.

II. A magyar állam tartozik saját számlájára el tartani az összes román királyi csapatokat azon időre, amíg ezen román csapatok a Tiszától *nyugatra levő területeket megszállva tartják* és mindazon csapatokat, amelyek jelen egyezmény aláírásakor *a Tiszától nyugatra* tartózkodnak.

III. A magyar állam tartozik beszerezni mindazon szükséges szénét, amely a Tiszától nyugatra levő megszállott területen román katonai hatóságok forgalmára szükséges.”

Kezében az újsággal, lehorgasztott fejjel 1919. augusztus 6-án este sírt vagy dühöngött, magába roskadt vagy legszívesebben fegyvert fogott volna a románok ellen nagyapám? Nem tudom.

Elpergett száz év. 2019. augusztus 6-án este arra gondolok...

SZEMADÁM GYÖRGY

Koldusopera

Koldusok, tarhálók, szélhámosok

Többféle módozata van annak, hogy miként lehet néhány perc alatt rábírní egy vadidegen embert arra, hogy kisebb-nagyobb összeget átadjon valakinek. Természetesen ennek legegyszerűbb formája a koldulás. Hajdanán megszokott látványt nyújtottak a többnyire templomok mellett álldogáló vagy ülő kéregetők. Voltak, akik Jézus nevében koldultak,

de többnyire csak némán álltak ott, kezüket előre nyújtva. Ezeknek a szerencsétleneknek már az öltözetük is szánalmat keltett, de voltak köztük mozgássérültek, nyomorékok vagy éppen amputáltak hadirokkantak is, akikre tisztelettel vegyes szánalommal néztek a templomlátogatók, és minden jóérzésű ember kötelességének érezte, hogy adjon

nekik néhány fillért. Különösen igaz volt ez vidékre, ahol az emberek ismerősként tekintettek a tempolmi koldusokra, s talán némelyikük személyes történetét is ismerni vélték, ami ebbe a szörnyű megalázott helyzetbe sodorta őket. A könyöradomány egyébként az adakozó lelkiismeretét is megnyugtatta kissé, továbbá a falubeliek előtt is nyilvánvalóvá tette, hogy az illető gyakorolja a könyörületesség erényét, s hogy ő ezt meg is engedheti magának. Egyszóval: a gesztus pszichikailag az adakozónak is hasznos volt.

Ezek a régi koldusok nem tolakodtak oda az emberekhez, nem készítettek felíratos táblákat, és a kérés és a köszönés szavain kívül különösképpen még csak nem is beszéltek. Egyetlen meghatározó attitűdjük volt: az alázat.

Ennek újabb és legszélsőségesebb megnyilvánulása a budapesti utcákon – néha éppen az utca közepén – néha fel-felbukkanó koldus, aki úgy kushad négykézláb a földön, mintha csak egy rongycsomó lenne. Egész testét valami szürke esőkabát takarja, s kendőjétől még az arcát sem látni, mindössze annyi deríthető ki róla, hogy nő az illető. De hogy fiatal vagy öreg, azt már nem lehet tudni. Nem mozog, nem szólal meg, még csak fel sem néz, s csupán a feje előtti kis műanyag pohár utal arra, hogy koldul. Egyik barátom szerint a Balkán déli részén szokásos ez a fajta, ember alatti létezését megidéző, hangtalan könyörgés.

Budapesten egyébként számtalan formáját láthatja az ember a koldulásnak. Van, aki csonkolt testrészét vagy fekélyes lábát teszi közszemlére, de a legtöbben kézzel írt hullámpapír táblákra írják kérésüket. Valamikor régebben, egy fiatal, kortárs képzőművész – akinek a nevére persze már nem emlékezem – megvett ezekből az ákombákom felíratokkal teli táblákból jó néhányat, s installációként kiállította őket az Ernst Múzeumban. Persze nem tudhatom, hogy mennyit fizetett értük, de feltételezem; mindenki jól járt. A koldusok is, akik így talán nagyobb összeghez juthattak, s a képzőművész is, aki ezzel a szokatlan gesztussal hívta fel magára a figyelmet.

Feleségem meglepő élményre tett szert egy ilyen táblás koldussal kapcsolatban. Éppen a Nyugati-aluljáróban lévő SPAR élelmiszerboltba ment vásárolni, amikor látta, hogy nem messze onnan egy fiatalember térdel, nyakában egy táblával, amire golyóstollal ezt írta: „Éhes vagyok!” Feleségem a vásárlása során vett neki egy túrós táskát, ám amikor át akarta adni neki azt, a fiatalember ridegen közölte: „Nem kérem!” Válogatós ember lehetett, mert nem csupán a túrós táská ellen volt kifogása, ugyanis még feleségem szeme láttára odament az

éhezőhöz egy fiatal pár is, akik banánnal kínálták, de ő ezt is visszautasította. Feleségem azóta nem adakozik a koldusoknak.

Nem írok itt azokról az emberekről – az utcazenészekről vagy például a meglepő külsejű, mozdulatlan, „élő szobrokról” –, akik valamilyen produkciót (néha igazán színvonalas vagy érdekes produkciót) nyújtanak a várt pénzáradékért. Bár ott vannak azok a táblával vagy tábla nélkül, de kutyával koldulók, akiknek állat társai néha produkciójukba menő viselkedéssel hívják fel magukra – illetve gazdájukra – a figyelmet. A kutyával koldulók egyébként meglehetősen hatékonyan végzik tevékenységüket, mert jól tudják, hogy vannak olyan embertársaink, akiket jobban meghat egy nyomorult sorsú kutya, mint egy emberi lény.

Nagyjából ötven éve (de lehet, hogy már régebben) a koldulásnak teljesen új formái jelentek meg, amelyeknek már semmi köze nincs a kéregetéshez, s inkább a „tarhálás” kifejezést érzem rá legtalálóbbrak. Míg a koldus passzívan várakozik, s csak kevés beszéddel hívja fel magára a figyelmet, arra várva, hogy az adakozó menjen oda hozzá, addig a tarháló rajta üt kiszemelt áldozatán, s különböző eszközökkel, nemritkán tolakodóan próbálja azt adakozásra bírni. A hétköznapi ember ilyenkor többnyire zavarba jön, s ha fizet, azt elsősorban azért teszi, hogy mielőbb szabaduljon a kínos szituációból.

Én huszonhat évig laktam a Nyugati tér aluljárója közelében, s ez idő alatt legalább heti rendszerességgel jöttek oda hozzám a legkülönbözőbb életkorú, külsejű és modorú emberek, hogy ilyen-olyan ürüggyel pénzt kérjenek tőlem. Volt köztük olyan is, aki megragadta a karomat, hogy megállásra bírjon. A tarhálók egy része állandó szereplője volt az aluljárónak, de voltak köztük fiatal narkósok és alkalmi tarhálók is, akik csak bepróbálkoztak az embernél. Ők többnyire még csak magyarzatát sem adták a kérésüknek. A Nyugati pályaudvar közelsége miatt egyébként gyakori érv volt, hogy az illetőnek nincs pénze vonatjegyre vagy élelemre, egyszer pedig egy fiatal nő azt adta elő, hogy otthon felejtette a mobiltelefonját, s miután egy telefonhívás létfontosságú lenne a számára, adjak neki százast vagy kétszázast, hogy az aluljáróban lévő bedobós telefonok egyikét használni tudja. Ezek után felajánlottam neki az én mobiltelefonomat, de azt nem vette használatba, hanem továbbrohant.

Lehet, hogy szégyellnem kellene, de az évek során bizony megkérgesedett a szívem, s többnyire úgy mentem át az aluljárón, hogy figyelemre sem méltattam a tarhálókat.

Talán a legriasztóbbak azok a nők, akik alvó kisgyermekkel a karjukon tarhálnak. Hogy miért? Mert egy szociológus barátom felvilágosított: ezek a gyermekek be vannak nyugtatózva, s „tulajdonosuk” csak bérbe veszi őket, ugyanis a koldusok és tarhálók mögött bizonyos belőlük élő „üzletemberek” működnek.

Tizenhat-tizenhét éves lehettem, amikor először láttam színpadon Bertolt Brecht *Koldusoperá*-ját, s akkor még azt hittem, hogy a jól üzemelő koldusmaffia a szerző fantáziájának a leleménye, aminek akkoriban nagy elismeréssel adóztam. Ma már, mióta lépten-nyomon látom, hogy vélhetően ez egy ma is működő üzletág, sajnálkozva nézem azokat az ártatlan lelkeket – többnyire fiatal nőket –, akik pénzzel támogatják ezt. Nyilván fogalmuk sincs arról, hogy ezek a szerencsétlen emberek éppúgy leadják a sápot „munkaadóiknak”, mint az úgynevezett „szexmunkások”.

Az alvó gyerekekkel, kántálva tarháló nő a villamoson is fel-felbukkan, s éles szemmel választja ki azokat a gyengébb tűrőképességű nőket, akik fölött megáll, mondja-mondja a magáét, és nem tágit mellőlük. Aki ilyenkor pénzt ad, az tulajdonképpen váltságdíjat fizet azért, hogy szabadulhasson a kínos szituációból. Amennyiben túl sokáig érzéketlennek bizonyul az illető a könyörgésre, az könnyen átfordulhat atrocitásba is.

Gyakorlatilag ugyanezt a váltságdíjat kiprovokáló taktikát folytatja az a férfi is, aki iszonyú büzéssel áll oda egy-egy ülő utas fölé, s érthetetlen szavakat mormol. Stratégiája mindössze azon alapul, hogy némi pénz fejében hajlandó eltávolodni áldozatától. A villamos ugyanis a legkedveltebb terepe a tarhálóknak, hiszen itt az emberek helyhez vannak kötve, s tagadhatatlan szegényérzetüket lepezve a többi utas előtt, kénytelenek közömbösséget mímelve kinézni az ablakon, vagy pénzt adni.

Én meglehetősen gyakorisággal utazom a négyes-hatos villamoson, s így alkalmam volt megfigyelni egy-két módszert.

Két igazán szerencsétlen amatőr tarhálóval is szoktam találkozni, akik csak egy-egy mondatot ismételtetnek – nem sok eredménnyel. Egy idősebb nő csak ezt mondogatja szinte végtelenítve: „Jónapóót, kiségiít?” A másik – valamivel fiatalabb – némiképp meglepő módon próbál az utasok kegyeibe férközni. „Balesetmentesutazástszépnapot!” – hajtogatja.

Aztán ott van egy negyven év körüli, erőteljes testalkatú, fekete hajú férfi, akinek jobb lába a föld fölött kalimpál, s egy rövid kis mankóra támaszkodva jár. Ő aztán igazán szűkszávú, mert mindössze ezt ismételteti sztentori hangon, mindaddig, amíg a

villamoson tartózkodik: „Éhes vagyok! Éhes vagyok!” Két alkalommal láttam kiesni a szerepéből. Egyszer egy nő mellett haladt el, amikor az nyitogatni kezdte a táskáját, mire ő a várhatóan előkerülő pénztárcára várva megállt, de a nő csak egy papír zsebkendőt vett elő, hogy kifújja az orrát. „A kurva anyádat!” – mormogta ekkor az orra alatt az éhes ember. Egy másik alkalommal egy fiatal nő mellett járt éppen, s ekkor a következőket hallottam tőle: „Éhes vagyok! De jó segged van. Éhes vagyok!”

De az igazán megrázó az, amikor gyerekek tarhálnak. Egyszer egy tizenéves gyerek kerekesszékel szállt fel a villamosra, ölében pedig táblát tartott, amiből megtudhattuk, hogy árva és segítségre szorul. Egy másik, nagyjából ugyanilyen idős, szemüveges kisfiúnak (érdekes, kislányt még nem láttam tarhálni) a nyakában lógott a tábla, amin ez volt olvasható: „Néma, sérült fiú vagyok, a műtétemre gyűjtök.”

Egy alkalommal – szó szerint is – különös színpalattal bővült a felhozatal. Egy tíz-tizenkét év körüli kisfiúval, akiről nem lehetett megállapítani, hogy nagyon sötét bőrű cigány vagy afrikai fekete-e, s miután néma volt, vagy legalábbis ezt alakította, még arra sem volt esély, hogy beszéde alapján eldönthesse az ember a kérdést. Egyik keze be volt kötve, nyakába akasztva pedig egy gyanúsán szépen tipografált, számítógéppel készített feliratot hordozó, lefóliázott(!) tábla volt, amelyből megtudhatta az ember, hogy félárva, öt testvére van, és édesapja műtétjére gyűjt. Feltételezett némasága okán az ablakon kibámuló, újságot olvasó, figyelmetlen utast kezével meg is bökdöste, hogy felhívja magára a figyelmet.

Ezekről a gyerekekről Charles Dickens *Twist Olivérje* jutott az eszembe, az árva kisfiú, aki egy tolvajbandába csöppent, amelyik aztán „szakmát adott a kezébe”. Vajon kik lehetnek azok, akik ezeket a gyerekeket betanították a tarhálás e módzataira?

De van olyan tarháló is, aki tisztességes szakmának tekinti tevékenységét, és meglehetősen komolysággal, sőt szorgalommal végzi azt. Egy ilyen profival lehet a Nyugati tér és a Széll Kálmán tér közötti villamosszakaszon leggyakrabban találkozni. Ő egy ötven-egynéhány éves, szemüveges férfi, aki mindig terepszínű ruhában jár. Megjelenése alapján lehetnénk akár egy vadászatra induló bérszámfejtőnek is. Ő lassú higgadsággal járja végig a villamost, és ezt kántálja szép hangsúlyozással: „Támogassák a nélkülözött! Minden fillér számít. Ételre és gyógyszerre kellene.”

Utóbbi állítását néha egy kezében tartott recepttel is igazolni próbálja. Régi vágású, konzerva-

tív tarhás, ami abból is látszik, hogy a fillér – amit nyilvánvalóan szimbolikusan, a legkisebb pénzegységekre utalva használ – már generációkkal ezeltűt eltűnt pénzforgalmunkból.

Erre a férfit már-már tisztelettel nézek, ellenében azzal a pimasz, álrokkant nővel, akinél ellenszenvesebb tarhálóval még nem találkoztam. Ő egy rendezett ruházatú, harminc év körüli, alacsony, kövérkés nő, aki a fejét ferdén tartja, s úgy jár, mintha az egyik lába rövidebb lenne a másikkal. Azzal tűnik ki a többi tarháló közül, hogy semmi alázat, kérés, sőt tisztelet sem jellemzi fellépését. Egyszerűen átveszi a hatalmat a villamoson. Nemcsak beszélget, de néha minősíti is azt az embert, akivel éppen kontaktust létesít. Ilyeneket mond: „Látom, rossz napja van ma reggel, de azért, ugye, nem vágná földhöz, ha megszánna egy-két forinttal?” „Ne legyen már ilyen morcos kora reggel!” „Asszonyom! Ugyanekora fiam van, mint az öné, nem tudna kisegíteni egy kis pénzzel?”

De még kéretlen nagyvonalúságot is képes mutatni, mert egyszer ezt mondta egy fiatalembernek: „Tőled nem fogadok el pénzt, mert látom, hogy diák vagy.”

Egy idő óta, valami csodálatos kúrának köszönhetően, szemlátomást kigyógyult testi nyavalyáiból, mert már egyik lába sem rövidebb, és a feje sem ferde, de a tarhálást azért hasonló stílusban folytatja.

A gyors pénzhez jutást a kolduláson és a tarháláson kívül a szélhámosság külön-külön fajtái teszik még lehetővé. Ezúttal három olyan esetet mesélek el, amelyek főszereplőit kreativitásuk okán kénytelen vagyok elismeréssel említeni, bár személyesen csak egyikükkel volt alkalmam találkozni.

Például „Balázs bácsit” – sajnos – nem ismerhettem meg, de működése olyannyira imponált nekem, hogy alakját még egy novellában is megjelentettem. Ezért most csak röviden emlékezem meg róla.

A történet valamikor az ezerkilencszázhetvenes évek táján játszódik, amikor nagyanyám még élt, és együtt laktunk. Egy alkalommal, amikor munka után hazamentem, nagyanyám azzal fogadott, hogy „itt volt a Balázs bácsi a rózsatövekkel”.

„Milyen rózsatövekkel? És ki az a Balázs bácsi?” – kérdeztem.

Akkor nagyanyám elmesélte, hogy egy „szimpatikus, idős úr” – állítólag régi munkatársam – keresett engem azzal, hogy hozta az általam megrendelt rózsatöveket.

„Minek kellene nekem rózsató? Hová ültetném? A veranda kövezetébe?” – vágtam közbe.

„Ezt én is megkérdeztem tőle, de ő nem árult el

semmit. Diszkrét ember volt. Csak azt mondta, hogy nem tudhatja, kinek vetted, de ilyen kedvezményes áron ez mindenkinek megéri, s ő a régi barátod, ezért vállalta ezt a szállítást.”

Mint kiderült; a kedvezményes ár nyolcvan forint volt, ami azért még azokban az években sem volt túl nagy pénz, mert egy átlagkereset akkoriban 3-5000 forint körül járt. Nagyanyám átadott Balázs bácsinak egy százast, ő pedig akkurátusan visszaadott belőle húsz forintot, aztán egy kicsit még beszélgettek rólam (?!), majd a szimpatikus úr távozott.

Az állítólagos rózsatövek különféle bokrok száraz ágaiból álltak, amelyeket több bogra kötött, vastag spárta hurkolt akkurátus csomóba. Az ágak a közeli Mechwart térről származtak, ahol a kertészeti vállalat emberei már napok óta dolgoztak. Amikor az ágcsomóval leballagtam a földszintre, hogy kidobjam azt a kapu alatti kukába, egyre azon törtem a fejem, hogy az állítólagos Balázs bácsi miért éppen nyolcvan forintra vágta meg nagyanyámat (az összeget aztán persze megadtam neki), akit akár ki is rabolhatott volna. Ugyan nagyanyámnak már korábban szigorúan a lelkére kötöttem, hogy a távollétemben senkit ne engedjen be a lakásba, de ezúttal semmi komolyabb baj nem lett ebből, s talán még jól is esett nagyanyámnak, hogy valakivel elbeszélgethettem rólam (!). Őszintén szólva: némi rokonszenvvel gondoltam erre a mérték-tartó szélhámosra, akinek volt egy ötlete, s ennek megvalósításáért feljött a házunk második emeletére is. Nyolcvan forintért! Egyébként pedig Nagyanyám soha nem hitte el, hogy egy átverés áldozata lett, s hogy tőle hallottam először és utoljára Balázs bácsiról, akivel azért szívesen megismerkedtem volna.

Egy másik kreatív szélhámossal sem volt alkalmam megismerkedni, mert neki Tamás fiam lett nemrég az áldozata. Tamás autóval jött haza, és a Podmaniczky utcában parkolt le, amikor azt látta, hogy egy jól öltözött fiatalember rohan utána intégetve. Amikor odaért hozzá, a következőt adta elő: „Az Oktogon óta követlek, még rád is dudáltam. Nem látod, hogy mi van az autóddal? Kék füst jön belőle. Ez nagy baj. Olaj kell bele, de azonnal. Tudod mit? Járasd a motort, és nyisd fel a motorházatetőt! Én elmegyek és veszek neked olajat. Körülbelül ötezer forintba kerül. Addig is nagyon vigyázz a csomagomra, mert értékes dolog van benne!”

Ezzel a fiam kezébe nyomott egy kis méretű, díszes papírcsacskót, átvett ötezer forintot, és eltűnt. Tamás vagy fél óráig álldogált a nyitott motorházatétovel és járó motorral parkoló autója mellett, majd lassan ráeszmélt, hogy egy szélhámos áldozata

lett. Hazajött, ahol megnézte, hogy mit tartalmaz a rábízott díszes kis zacskó, s abból egy kilónyi kristálycukor került elő.

A harmadik eset azonban már velem történt. Éppen a Visegrádi utcából jöttem ki a Szent István körútra, amikor egy középkorú, jó külsejű asszony toppant elém, kezét nyújtott és bemutatkozott. Először azt hittem, hogy valami kiállítás megnyitóról ismerhetjük egymást, ezért kezét fogtam vele, és én is bemutatkoztam.

„Csíksomlyóból jövök – mondta (persze! hát honnan máshonnan?) –, a kisfiam az Amerikai úti idegsebészeten van (ajaj!), és ma hozhatom ki, de kellene vennem neki egy kis melegítőt, mert így nem hozhatom el. Pénzt nem fogadok el, de meg-

kérném, hogy jöjjön el velem egy ruhaboltba, és vegyen neki egy ilyen kis ruhát!” – és a kezével még a méretet is mutatta.

„Nézze; én azt sem tudom, hogy hol van gyermekruhabolt, meg amúgy is sietek – választottam kissé zavartan. – De hozzájárulok a vásárláshoz.”

Ezzel elővettem egy ötszázast, mert hirtelen ennyi akadt a kezembe. A nő gond nélkül elfogadta. Aztán kis idő múlva elszégyelltem magam, mert keveselltem az ötszázast. Visszanézve keresni kezdtem a nőt, s hát látom ám, hogy vagy ötven méterre onnan megállított egy házaspárt is. Kézfogás, bemutatkozás, pénz átvétel, aztán ment tovább, újabb „ügyfelet” keresni.

Ügyes!

